

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-70>

УДК 336.226.44

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПРИ РОЗРОБЦІ ВУГЛЕЦЕВОГО ПОДАТКУ

SPECIFICS OF TAX POLICY FORMATION IN THE DEVELOPMENT OF THE CARBON TAX

Стащук Олена Володимирівна

доктор економічних наук, професор,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2622-7353>

Бояр Андрій Олексійович

доктор економічних наук, професор,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9379-8140>

Дзямулич Микола Іванович

кандидат економічних наук, доцент,
Луцький національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3714-5062>

Stashchuk Olena, Boiar Andrii

Lesya Ukrainka Volyn National University

Dziamulych Mykola

Lutsk National Technical University

Стаття присвячена дослідженню актуальних проблем формування податкової політики держави в аспекті зростання актуальності вуглецевих податків та боротьби із змінами клімату. При цьому ключовим моментом виступає визначення взаємозв'язку між податковою політикою та фінансовим тиском і стимулюванням промислових підприємств до зниження частки шкідливих викидів в процесі виробництва. Визначено, що вуглецевий податок повинен мати опосередкований вплив на фінансово-господарську діяльність підприємства і виступати не директивним, а стимулюючим фактором забезпечення екологічності виробництва. Досліджено, що глобальні тенденції боротьби із змінами клімату ведуть до запровадження нового типу карбонових податків, які регулюють для міжнародних компаній доступ до певних ринків і виражаються у непрямому податковому тиску на імпортерів.

Ключові слова: вуглецевий податок, оподаткування, глобальна торгівля, зміна клімату, екологічна економіка.

Статья посвящена исследованию актуальных проблем формирования налоговой политики государства в аспекте увеличения актуальности углеродных налогов и борьбы с изменениями климата. При этом ключевым моментом выступает определение взаимосвязи между налоговой политикой и финансовым давлением и стимулированием промышленных предприятий к снижению доли вредных выбросов в процессе производства. Определено, что углеродный налог должен оказать опосредованное влияние на финансово-хозяйственную деятельность предприятия и выступать не директивным, а стимулирующим фактором обеспечения экологичности производств. Исследовано, что глобальные тенденции борьбы с изменениями климата ведут к внедрению нового типа карбоновых налогов, которые регулируют для международных компаний доступ к определенным рынкам и выражаются в косвенном налоговом давлении на импортеров.

Ключевые слова: углеродный налог, налогообложение, глобальная торговля, изменение климата, экологическая экономика.

The article is devoted to the study of current problems of tax policy of the state in terms of increasing the relevance of carbon taxes and combating climate change. At the same time, the key point is to determine the relationship between tax policy and fiscal pressure and to encourage industrial enterprises to reduce the share of harmful emissions in the production process. It is determined that the carbon tax should have an indirect impact on the

financial and economic activities of the enterprise and act not as a directive, but as a stimulating factor to ensure the environmental friendliness of production. It is studied that global trends in the fight against climate change lead to the introduction of a new type of carbon taxes, which regulate access for international companies to certain markets and are expressed in indirect tax pressure on importers. The carbon tax has become particularly relevant in the last decade, when the fight against climate change has become an objective reality for the entire global economy. In this aspect, it is determined that carbon taxes should be divided into two models. According to the first of them, taxation is carried out according to the traditional method, when the fiscal pressure is directed directly to the polluting enterprise, and its size depends on the amount of emissions. The second model is new and is based on the regulation of market access and market prices for goods of enterprises. In terms of strengthening the overall globalization of the world economic system, the second model is more effective and efficient to reduce emissions by economic agents, as it is used as an indirect tax and directly affects the market position of the enterprise. At the same time, the carbon tax according to the second model operates on the principle of "less emissions – less tax", which forces manufacturers to directly regulate environmental standards in the production of their goods in order to ensure the possibility of price competition. It is proposed to use part of the proceeds from the carbon tax to restore the environment, invest in clean energy or research new energy technologies with the involvement of redundant personnel in these areas.

Keywords: carbon tax, taxation, global trade, climate change, environmental economy.

Постановка проблеми. В сучасних умовах, коли боротьба із змінами клімату набуває особливого значення не лише в екологічному, але й в економічному та соціальному аспектах і постає у якості глобальної проблеми, котра потребує нагального вирішення, вуглецевий податок виступає перспективним інструментом для запобігання викидів парникових газів, які спричиняють зміну клімату. При цьому, якісно розроблений механізм справляння даного податку може мати достатньо високий ефект щодо зменшення ризику зміни клімату, а також сприятиме мінімізації витрат на скорочення викидів і стимулюватиме інновації в низьковуглецевих технологіях та потенційно призведе до збільшення бюджетних надходжень для держави. Проте існують практичні проблеми розробки реальних податків на вуглець, котрі полягають в їх організаційному адмініструванні. Тому існує об'єктивна потреба аналізу даних проблем з точки зору державних фінансів з актуалізацією трьох ключових питань розробки екологічної податкової політики: встановлення ставки податку, питання збору податку та цільового використання отриманих від нього доходів. При цьому практичні переваги вуглецевого податку та його ефективність значною мірою залежатимуть від того, як розробники податкової політики зуміють вирішити ці проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика досліджень екологічних принципів функціонування підприємств в сучасних умовах, а також особливості формування податкової політики у сфері впровадження вуглецевого податку широко розкрита в дослідженнях таких науковців та практиків, як Л. Вербівська [1; 2], Л. Галас [3], О. Зибарева [4; 5], О. Лаговська [6] та ряд інших. Разом з тим, динамічні зміни, які відбуваються в світовій економічній

системі в умовах посилення та інтенсифікації кліматичних змін, свідчать про необхідність додаткових досліджень даної проблематики при аналізі, прогнозуванні та моделюванні еколого-економічної політики держави в процесі регулювання економічної активності суб'єктів господарювання щодо обсягів забруднення навколишнього середовища.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження принципів формування податкової політики у сфері регулювання принципів податкової політики держави в аспекті забезпечення боротьби з глобальними змінами клімату в контексті запровадження вуглецевого податку та забезпечення ефективності його справляння з суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобальні кліматичні зміни, які відбуваються під впливом господарської діяльності на даному етапі розвитку суспільства потребують оперативного реагування з боку урядів та міжнародних організацій. Підприємства, споживачі та уряди викидають вуглекислий газ та інші парникові гази під час спалювання викопного палива, виробництва цементу, вирощування великої рогатої худоби та інших видів господарської діяльності. Ці викиди накопичуються в атмосфері, змінюють клімат і спричиняють потенційні економічні та екологічні втрати, включаючи втрату майна від підвищених ризиків штормів, загрози здоров'ю людей, зміни рівня продуктивності сільського господарства та загального погіршення екосистем. ПВ такому контексті оподаткування викидів парникових газів промисловими виробниками виступає як один із способів зменшення даних втрат. Проте головною регулятивною проблемою при запровадженні такого фіскального інструменту, виступає питання того, наскільки великим має бути такий податок. Практика

екологічного оподаткування різних країн світу свідчить, що оптимальний рівень податку на викиди вуглекислого газу та інших парникових газів, повинен дорівнювати граничним соціальним витратам на викиди вуглецю. Дійсно, податок, зафіксований на такому рівні здатен інтерналізувати зовнішній ефект та призвести до максимізації показників соціального добробуту населення.

Такий підхід містить у собі велику концептуальну привабливість, але разом з тим, оцінити соціальну вартість вуглецевих викидів практично дуже важко, якщо не сказати неможливо. Проблемою в даному аспекті є те, що викиди вуглекислого газу залишаються в атмосфері десятиліттями. Тому їх екологічний та економічний вплив нелінійним чином залежать від запасів парникових газів, які впливатимуть на майбутні економічні процеси, а також на внутрішню кліматичну політику окремих держав та глобальних міжурядових організацій. Таким чином, оцінка граничної соціальної вартості вуглецю вимагає складного моделювання та припущень щодо траєкторії викидів вуглецю, чутливості до клімату та впливу будь-яких кліматичних змін, які є невизначеними в конкретний момент часу. При цьому вартість втрат, що мають покриватися за допомогою оподаткування, може критично залежати від суперечливих припущень, наприклад, яку цінність надавати малоімовірним, катастрофічним результатам і яку ставку дисконтування застосовувати при оцінці збитків у майбутньому.

Таким чином, можна стверджувати, що ефективний податок на вуглець та викиди парникових газів повинен стосуватися усіх видів економічної діяльності що можуть призвести до збільшення викидів вуглецю, а не лише тих, що споживають викопне паливо у своїй діяльності, як є наразі.

При цьому, база оподаткування також повинна включати викиди вуглецю, які є результатом промислових процесів, таких як виробництво заліза та цементу, але для забезпечення ефективності адміністрування такого податку постає необхідність створення окремою адміністративною структурою, яка б займалась моніторингом викидів та безпосереднім збором даного податку. Також база оподаткування повинна виключати в себе будь-яке використання викопного палива, яке не призводить до викидів вуглецю, наприклад, використання нафти як сировини або уловлювання та зберігання вуглекислого газу на електростанціях. В таких випадках доречним

було б застосування прогресивної податкової знижки, яка б відігравала роль винагороди для підприємства за придбання технологій, які не викликають при своєму використанні вуглецевих викидів або ж мінімізують їх. Це також може бути реалізовано за допомогою цілої системи податкових пільг. Аналогом таких пільг можуть виступати податкові кредити, які доступні для платників податків в розвинутих країнах Західної Європи та Північної Америки, які використовують бензин і дизельне паливо поза основними автострадами. Зрештою, економічно ефективна податкова політика повинна забезпечувати систему податкових знижок або ж прямих податкових пільг. Основою для таких знижок повинні виступати заходи економічних агентів, спрямовані на поглинання вуглекислого газу, що вже знаходиться в атмосфері, наприклад, висаджування дерев на землях з недостатньою кількістю рослинності.

Практичне значення вуглецевого податку крім того може принести значні доходи для державного бюджету. Зокрема, за оцінками аналітиків, потенційна оцінювана ставка податку на вуглецеві викиди у розмірі 500-550 гривень за тонну на більшість викидів двоокису вуглецю при виробництві енергії, а також плюс деякі інші гази, що викидаються промисловими виробниками, які збільшується щорічно на кілька відсотків, здатне принести до державного бюджету України близько 53 млрд. грн. протягом наступних п'яти років після його впровадження [4].

Доволі дискусійним наразі є впровадження вуглецевого податку на основі торгівлі ліцензіями на викиди. Коли, податок справляється не фіскальними органами, а трансформується у специфічну послугу – дозвіл на викиди парникових газів. Така система є потенційно більш ефективною, але разом з тим, також має свої обмеження. Зокрема, головною проблемою виступає базовий рівень викидів, від якого розраховуються квоти на викиди. Адже в умовах функціонування асоційованих компаній на ринку, екологічно чисті виробники зможуть купувати стільки дозволів, скільки вони хочуть за базовою ставкою, а потім передавати їх асоційованим компаніям, котрі є суттєвими забруднювачами, що призведе до уникнення належного рівня оподаткування і не матиме належного ефекту у сфері регулювання обсягу шкідливих викидів вуглецю. На наш погляд, у випадку застосування вуглецевого податку у формі торгівлі квотами на викиди підприємств, доцільним буде запро-

вадження обмеження стосовно придбання дозволів до початкового розподілу, коли оплачуються 25% або 50% базової ставки викидів, а остаточна сплата відбувається за коригуючим коефіцієнтом, котрий враховує реальні операції підприємства з придбаною квотою на викиди. Проте головними проблемами такої схеми буде те, що, по-перше, система працюватиме не ефективно за відсутності контролюючих обмежень, а по-друге, існуватиме природне загальне небажання підприємств викуповувати квоти на викиди наперед, відволікаючи на це оборотні кошти. Виходом із ситуації може стати банківське кредитування на купівлю квот. Проте це призведе до ще більшого ускладнення системи. Тому можна стверджувати, що найбільш оптимальним буде, все ж, формування системи вуглецевого податку, котра базується на застосуванні традиційних фіскальних інструментів.

Висновки. Отже, приходимо до висновку, що формування державної податкової політики у сфері запровадження податку на вуглець, сприятиме забезпеченню реальних потенційних переваг у боротьбі з глобаль-

ною зміною клімату. Проте практичне розроблення та адміністрування вуглецевого податку потребує реалізації цілого комплексу заходів, спрямованих на належне узгодження системи стимулів промислових підприємств. У свою чергу, досягнення ефективності таких заходів неможливе без досягнення належного компромісу між державою та підприємствами.

При цьому, існує потреба забезпечення практичної допомоги для підприємств та їх працівників, як в перехідний період після запровадження податку на викиди, можуть постраждати від скорочення робочих місць або зменшення обсягу виробництва. Тому, на нашу думку, доцільно використовувати частину коштів, що надходять від вуглецевого податку, для відновлення довкілля, інвестицій в чисту енергію або дослідження нових енергетичних технологій із залученням у ці сфери вивільнюваного персоналу. Практичний вибір з цих варіантів буде мати важливе значення для створення ефективної податкової політики щодо запровадження вуглецевого податку в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вербівська Л. В. Інвестиційна стратегія соціально-економічного розвитку регіону: зміст і структура. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Інноваційний розвиток економіки* : Зб. наук. праць. 2007. С. 3–34.
2. Вербівська Л. В., Судук І. В. Стратегія забезпечення конкурентоспроможності підприємства та основні принципи її формування. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 827–833.
3. Галас Л. І., Дзямулич М. І., Шматковська Т. О. Особливості експортної діяльності сільськогосподарських підприємств в Україні. *Економічний форум*. 2021. № 2. С. 74–79.
4. Zybareva, O., Kravchuk, I., Pushak, Y., Verbivska, L., Makeieva, O. Economic and Legal Aspects of the Network Readiness of the Enterprises in Ukraine in the Context of Business Improving. *Studies of Applied Economics*. 2021. Vol. 39(5).
5. Zybareva O., Verbivska L., Lopashchuk I., Kalaman O., Derkach T., & Smentyna, N. Strategically-oriented enterprise management through information systems. *International Journal of Recent Technology and Engineering*. 2019. Vol. 8(2). P. 3014–3017.
6. Lagovska O., Ilin V., Kotsupatriy M., Ishchenko M., Verbivska L. Priority directions of tax policy change in the information sphere. *Scientific Bulletin of National Mining University*. 2020. Vol. 3.
7. Stashchuk Olena, Boiar Andrii, Shmatkovska Tetiana, Dziamulych Mykola, Skoruk Olena, Tesliuk Sofiia and Zintso Yuliya. Analysis of fiscal efficiency of taxation in the system of filling budget funds in Ukraine. *Ad alta: Journal of interdisciplinary research*. 2021. № 1(11). P. 47–51.

REFERENCES:

1. Verbivska L. V. (2007) Investytsiina stratehiia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu: zmist i struktura [Investment strategy of socio-economic development of the region: content and structure]. *Sotsialno-ekonomichni doslidzhennia v perekhidnyi period. Innovatsiinyi rozvytok ekonomiky – Socio-economic research in transition. Innovative economic development*, 1, 3–34. (in Ukrainian)
2. Verbivska L. V., Suduk I. V. (2017) Stratehiia zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva ta osnovni pryntsyipy yii formuvannia [Strategy of ensuring the competitiveness of the enterprise and the basic principles of its formation]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 10, 827–833.

3. Halas L. I., Dziamulych M. I., Shmatkovska T. O. (2021) Osoblyvosti eksportnoi diialnosti silskohospodarskykh pidpriemstv v Ukraini [Peculiarities of export activity of agricultural enterprises in Ukraine]. *Ekonomichnyi forum – Economic forum*, 2, 74–79.

4. Zybareva O., Kravchuk I., Pushak Y., Verbivska L., Makeieva O. (2021) Economic and Legal Aspects of the Network Readiness of the Enterprises in Ukraine in the Context of Business Improving. *Studies of Applied Economics*, 39(5).

5. Zybareva O., Verbivska L., Lopashchuk I., Kalamani O., Derkach, T., Smentyna N. (2019) Strategically-oriented enterprise management through information systems. *International Journal of Recent Technology and Engineering*, 8(2), 3014–3017.

6. Lagovska O., Ilin V., Kotsupatriy M., Ishchenko M., Verbivska L. (2020) Priority directions of tax policy change in the information sphere. *Scientific Bulletin of National Mining University*, vol. 3.

7. Stashchuk Olena, Boiar Andrii, Shmatkovska Tetiana, Dziamulych Mykola, Skoruk Olena, Tesliuk Sofiia and Zintso Yuliya (2021) Analysis of fiscal efficiency of taxation in the system of filling budget funds in Ukraine. *Ad alta: Journal of interdisciplinary research*, 1(11), 47–51.